



ÁCS MARGIT (1941) Budapest

ÁCS MARGIT

Érkezés? Indulás?

A test elfárad. Magas vérnyomás, szívelégtelenség, cukorbetegség, reuma, ízületi kopás, csontritkulás – az öregember fél életét az orvosi rendelőkben tölti, mert havonta gyógyszert kell felírnia valamennyi bajára, a gyógyszer felírásához évente-félévente szakorvosi igazolást kell szereznie, s ehhez rengeteg részvizsgálat is szükséges. Mintha ezekből az öregségi betegségekből egyszer csak meggyógyulhatnál! Ennek ugyanannyi a valószínűsége, mint hogy újra kinőjön az amputált láb, ám igaz, ami igaz, a rokkantkedvezményre való jogosultságot is rendszeresen igazolni kell. Ó, de szívesen meggyógyulnál, és ama csodás esetben hülye lennél végigülni a sort a háziorvosnál pusztán azért, hogy visszaélhess a betegbiztosításoddal. Gondolom, ezt a bürokraták is átlátják, a vezgatúrával csupán az orrod alá dörgölik, hogy túlságosan ragaszkodsz az élethez.

Nem ez a lényeg. A lényeg az, hogy már nem tudsz futni, lihegsz az emelkedőkön is, elalszol a tévé előtt, nem jutnak eszedbe a nevek – ez a trotli te volnál? Először tagadod, aztán dühös utálatot érzel a tested és a teremtés iránt, végül örülsz, hogy mindazonáltal még fel tudsz menni az emelkedőn, épp csak lihegsz közben, s a dolgokat, neveket nem kevered össze, egyszerűen nem mindig jutnak eszedbe a szavak. Már tudod, hogy a teljes leépülésnek is eljöhet az ideje, s arra gondolsz, hogy azt nem lenne érdemes megélni. Tehát hirtelen összebékülsz a halál gondolatával. Belátod, hogy a sejtjeid kezdenek kifogyni az életeréből. Már elhiszed, hogy a teljesen elaggott emberek őszintén panaszkodnak a rájuk mért napok terhére, pedig te egyelőre még örülsz a haladéknak, és gyengülő tested jó cinkosod ebben, feltéve, ha lenyeled azt a pár maréknyi tablettát a működtetéséhez. Úgy-ahogy kiszolgál még, de kertelés nélkül közli veled, mire számíthatsz. Ha eszed van, beletörődsz.

Lám, biológiai lényem elmúlását – lázadva, fájdalommal vagy fáradt apátiával, egyre megy – tudomásul veszem, hát akkor miért fog el a pánik az életről való kikopásom másik tünetcsoportjától, kulturális paradigmám elavulásától, szellemi arzenálom elértéktelenedésétől, attól, hogy az új nemzedékeké lett mindenestül a kor? Végképp ez is természetes, ez is segíthetne meghalni, akár az akut

betegségek. Miért, miért tűrhetősebb a szellemi leselejtezés, mint a vegetáció könyörtelensége?

Kivettem a postaládából egy vékony brosúrát, reklámanyag, optikai digitális szerkentyűk típusainak fényképeivel tele, próbáltam megfejteni, mit lehet velük csinálni, mit tartalmaznak a hozzájuk való kazetták, egyetlen szót sem érttem, pedig a szöveget magyarul írták. Nyilván tömegek használják az ilyen szerkentyűket, ha megéri a reklámra ennyi pénzt költeni, vagy legalábbis vágnak rájuk, és azok a tömegek ezen a nyelven beszélnek, ezeket a kazettákat nézik, ezek a géplények a hőseik – ugyan, mit is mondhatnék én nekik? Jövök az emberi kapcsolatok finom repedéseit kitapintó elbeszéléseimmel, a sajátosság méltóságát bizonygató esszéimmel, ugyan már! Másról szól már az élet. Mondhatnám, hogy örökre elment a kedvem az írástól e reklámfüzettel a kezemben, s igaz is volna, de az ember csak a saját életét fejezheti be a finisben, így hát kedv és hit nélkül is ír, ezt az esszét is például.

Jó húsz évvel ezelőtt a szerkesztőség, ahol dolgoztam, áttért a számítógép-használatra, meg kellett tanulnom kezelni, a legelemibb szinten. Akik nagyon értenek hozzá, sem mind értik a működését, hát nekem aztán misztérium az egész. „Elfelejtettem a jelszavam” – kínálta fel a gépem a fület sokadszorra, amikor a szolgáltató azt akarta, hogy változtassam meg a belépéshez szükséges betűkombinációt. De én nem felejtettem el, makacsul a megszokott jelszavamot írtam be, amire nem engedett be a saját postafiókomba. Fél napon át ragaszkodtam az igazamhoz: nem felejtettem el, tudom a jelszót. Aztán megtörtem, rákattintottam a fülre. No jó, legyen neked igazad. És ment, mint a karikacsapás, az új karakterekkel kielégítettem a gépet, kezdetektől lett. Mondom, fél napom ment rá. Így jár az, aki túlzottan önértékes. Lassanként megtanulok a gép fejével gondolkodni, persze csak a magam csökevényes módján. Nem telik többre, pedig most már függök tőle, el se tudom képzelni a munkámat nélküle. A mobiltelefonnal még később szoktam össze. Gyerekeim kinevettek, olyan rémülten nyújtottam feléjük a szignált muzsikáló dobozkát, mint ha égő parazsat vagy kobrakigyót fognék a kezében. Sokáig ellenálltam a használatának. Én, aki pe-

dig sok-sok évig éltem telefon nélküli lakásban, ahol a kaput kora este bezárták a rossz környékre való tekintettel, holott nem lehetett a lakásokba felcsengetni, nagyon régi, nagyon szegényes ház volt. Így hát vendéget fogadni úgyszólván lehetetlennek bizonyult. Én, aki gyakorta eltévedek, aki egyszer segítség reménye nélkül vészelttem át egy súlyos betegséget egy elszigetelt erdei házban, én, aki általában kések a találkozókról. Ezer okom lett volna tehát megbecsülni a mobiltelefon nyújtotta biztonságot, a kapcsolatteremtés állandó lehetőségét, de nem, ódzkodtam tőle jó ideig. Nemzedékemben jócskán vannak olyanok, akik máig megtartóztatják magukat mindkét ördögi masinától – a neofiták türelmetlenségével vélekedek róluk, bár igyekszem elnézően mosolyogni megátalkodottságukon. El tudom képzelni, a kor emberének, az igazinak, az ebbe a digitális kultúrába szocializáltak milyen bosszantó lehet érintkezni ezzel az értetlen, nehézkes öreg társadalommal, velem.

Értem én azt is, hogy régi kultuszfilmjeink penetránsan lassúak egy mai fiatal számára. Értem, hogy egyetlen szóval sem szabad többet mondani nekik, mint amennyi okvetlenül szükséges, mert az az egyetlen plusz szóval, amelyre mi, öregek, sajnos nagyon is hajlamosak vagyunk, visszájára fordítjuk a hatást. Ehhez az érteshez megvannak az analógiáim saját fiatalokoromból: utáltuk a túlmagyarázást, az érzelgősséget, az önelégültséget és a pátoszt. Ebben nyilván igazunk volt, minden fiatal generáció önelégült öregekkel találja magát szemben, a miénknek pátoszból is több jutott az átlagosnál, lévén hogy a szocializmus széles útján haladtunk a kommunizmus édene felé. Azonban úgy fordult az idő kereke, hogy ma a fiatalos nyegleség nem átmeneti egészséges fuvallat az áporodottság légkörében, mint évezredekén át mindig, hanem kiszajátította és betölti a teljes szellemi horizontot, kötelező magatartás lett. Több mint fél évszázada ez a hivatalos, az egyetlen legitim szemléleti forma, következőképpen ma már hiány mutatkozik komolyságból és emelkedettségéből. Mert a világ minden pillanatában, minden atomjában természete szerint teljességre törekszik, csak az arányok döntik el, mi kerül felszínre az összességéből, s mi nem. Most a devianciák kultusza, a tekintélyelv totális tagadása uralja a világszellemet – tűnődöm, hogy vajon az ősi jogot a fiatalos székszisre, a tekintélyrombolásra hogyan élheti meg manapság az ifjúság. Hogyan lehet lázadni a tagadás szellemétől megszállt apák-anyák önelégültsége ellen? Hatványozott devianciával? Van arra is példa. De a kaján hitetlenség, a cinikus haszonlesés ellen való lázadás evidens útja a hithez is vezethet, ultrakonzervatívizmushoz

– s valóban: milliószámra látunk fiatalokat vallásokhoz, szektákhoz megtérni. Két végletes lehetőség, a fiatalok többsége azonban egyiket sem választhatja. Nem lesz kábítószer-fogyasztó, antiszociális peremlény, és a vallások is hidegen hagyják. Az átlagfiatal azzal lázad az általunk rá hagyományozott világ ellen, hogy bezárja magát saját szubkultúrájába, és ami azon kívül esik, arról nem hajlandó tudni, és kétségtelenül nem is tud. E szubkultúra azonban nem is oly független a megtagadott világtól, mint hősünk, az átlagfiatal gondolja, hiszen ugyanazok a mércék használatosak ebben is az élet minőségére, az ember rangjára, mint am abban. A siker csakis a külső elismerés lehet, hírnév, vagyon; a magányos, saját kedvükre elvégzett nagy teljesítmény nem számít sikernek, nincs értéke. Ahogy a tudásnak sincs, a jó színvonalnak, ha nem fejezhető ki nézettségben, eladott példányokban, díjakban, pénzben, a lájkok számában. A fiatalok szubkultúrája tehát éppen abban nem tagadja meg az öregek világát, amiben az a legfertőzöttebb, legbetegebb: a haszonelvűségben, a görcsös pragmatizmusban. Amiben viszont megtagadja, abban benne rejlene a kiút a válságból. S ez a megtagadott elem a kultúra, a felhalmozott történelmi tudás, a szemléleti formák kápráztató bősége, amelynek közvetítője leginkább a művészet, ide számítva a könyveket is, amelyek helyett a mai átlagfiatal vég nélkül olvassa a posztolásokat, a kommentek gátlástalan szóömléseit, holott ezeket maguk a szerzőik sem olvassák el megírásuk után – minek? Az a pár nyelvi hiba, tévedés, melléütés kinek számít?! A kultúra, amelyet kizárnak életükből, minden eddigi generáció egyedeit hozzásegítette énjük megtalálásához. A fiatalok szubkultúrájában a fényképek, magánfeljegyzéseik korlátlan „megosztása” vajon elvezet-e ahhoz az ismerethez, hogy mi végre születtünk a világra? Hogy ki az az ember, akinek a bőrében élünk? Pedig ez az ismeret aligha nélkülözhető a nyugalomhoz, sem pedig az életünk megváltoztatásához, amikor annak jön el az ideje. Látszólag a végtelen nyilvánosságra épül ez a szubkultúra, valójában szűkre méretezett az egzisztencia megélhető kalandjaihoz képest. Ijesztően bezárt: azelőtt ötven-hetven év alatt jutott el a szegényes szellemű ember a szemhatára, érdeklődése ilyen fokú beszűküléséhez. Kizárt, hogy hősünk, az átlagfiatal olvasná ezen sorokat, de ha netán igen, felzúdulna sommás megállapításom ellen. Mert ő abban él, hogy sokat tud, tele van a feje ismeretekkel, amelyekről nekem fogalmam sincs. S valóban, nagyon sokat tud, s bátran mondhatjuk, hogy okos is. Csakhogy a szubkultúrája nem tanította meg őt arra, amire a mi kultúránk mindenkit rávezet: a tudásunk arra való, hogy meg-

sejthessük, mi az, amit nem tudunk. És nem arra az adathalmazra gondolok, amely irdatlan bőségből lett halmozva az internetes szolgáltatóknál, s aminek lehívásával látszólag maradéktalanul orvosolhatjuk nemtudásainkat. Arra a nemtudásra gondolok, ami örökös kérdezővé tesz minket, felnyitja szemünket ember voltunk rajtunk túli dimenzióira. Arra, hogy én nemcsak én vagyok, hanem egy személyben minden ő, és őse maradékaimnak, nem lehetek akármilyen, meg kell becsülnöm magamat miattuk, érettük.

Igyekszem empátiával lenni a minket leváltó nemzedékek iránt, s nem is csak azért, mert unokáim vannak, tehát saját véreimet is azok között tudhatom, akik kifelé tolnak a világból, egyszerűen a méltányosság megszokott gyakorlata révén. Belátva, hogy rendjén van: a korszakok kultúráját más kultúrák, más korszakok váltják fel. Csakhogy eddig a legradikálisabban új látásmódok is magukban hordták az előzményt: a hagyományt, akár a vele való dühödöt szakítás formájában is. Végére még a megtagadáshoz is ismerni kellett a felmenők ideológiáját, olvasni kellett műveiket. Próbálok analógiát találni a történelemben a mostani végletes kultúraváltáshoz, de még a felvilágosodás korában, a múlt századi avantgárd mozgalmában sem sikerül. Nem mintha e korok ifjai szerényebbek, belátóbbak lettek volna, mint a maiak. Csak nem állt módjukban totálisan ignorálni a kommunikáció korábbi eszközeit, mert nem állt rendelkezésükre más. Úgyszólván ugyanazt tudták a világról, mint az öregek, csak a véleményük volt más erről az *ugyanazról*. Sőt, vannak a világnak olyan szegmensei, amelyekben felzavarták az öregeket meghalni a hegyekben, vagy más módon tették el őket láb alól, amikor hasznavehetetlenek lettek a ház körül, és ekkor volt a fiatalabbak elől azt a kevés kis ételt, de ugyanakkor a tőlük átvett tudást maradéktalanul megőrizték, életük alapjának tekintették, akár a gazdálkodás mikéntjére vonatkozóan, akár ha dal volt, vagy eredetmítosz, vagy vallás. Ezt nem azért mondom, mintha szívesen mennék a kénes barlangba, ha ennek fejében az utódok falnák a könyveimet. Épp csak a szellemi megsemmisítés ellenettjeként említettem a fizikai megsemmisítés s mellette a tudásmegőrzés példáját. Sőt, olyan tájai is vannak a világnak, amelyeken fizikai valójukban is védelmet kaptak az öregek. Egy norvégiai skanzenben láttam a szűk belső terű, ódon gerendaházak között egy szép parasztgazdaságot, külön terménytároló épülettel, külön házzal a nagyobb főzések számára, állal, istállóval, pajtával és két lakóházzal egymással szemben. Az egyik a népes családdé, hiszen sok gyerek született akkoriban, ez volt

a kisebb, másik a nagyszülőké, a nagyobb. Hogy kényelemben tölthessék öregségüket. Nyilván ez a hagyomány bűvik meg abban is, hogy náluk az öregotthonok környékén télen kötelező fűteni a járdákat. Az építészet is a tradíció erejét mutatja az utazónak, összhangban az érintetlennek látszó természettel, amely látszat hatalmas erőfeszítés eredménye. Gránithegyekben fűrt alagutaknak köszönhető, vagy például a tájkép megóvása érdekében egész vízi erőművet rejtettek el egy hegy gyomrában. Én is úgy érezhettem, hogy helyem van még a nap alatt (amely ottjártamkor már egyre hosszabb időre nyugodott le, s elképzelve a hónapokig tartó sötétséget, mégiscsak boldogan tértem meg az öregjeivel sokkal komiszabban bánó hazámba). Persze, nem tudhatom, hogy a norvég öreg, ha kilép ama fűtött járdákra a számára fönntartott lakályos karanténból, szintén úgy érzi-e, hogy a helye a nap alatt megmaradt. Nem tudhatom, hogy az őserdőben megbújó, sivatagokban kóborló törzseket még mindig az öregek tanácsa irányítja-e. Vajon náluk is elévülőben az ősi tudás?

A 2006 óta írott tanulmányaimat, esszéimet, alkalmi írásaimat rendezgetem. Nagyon változott a magyar közélet azóta, és nemcsak az informatikai forradalom felgyorsulása vagy akár az X, Y, Z nemzedékek színre lépése miatt. Az első négy évben az akkori kormány politikájával szembeszegülve védelmeztem a nemzeti létforma jogosultságát, a kulturális hagyomány továbbörökítését, aztán már nem politikai ellenszélben kellett vizsgálgatnom, hogyan is állunk közelmúltunkkal, ismerjük-e, megbecsüljük-e irodalmunknak az egyetemesség és a korszerűség divatos fikciói jegyében évtizedek óta ignorált értékeit. Elévültek volna igazságaim? Végére is „győztes” igazságok lettek, s mint tudjuk, az elévülésnek ez talán a legbiztosabb formája. Mégsem hinném, mert a nemzeteszme kormányzati stratégiát határoz meg ugyan, de nyílt színi taps tör ki egy budapesti színház kormányellenes utalásokkal teli előadásán, amikor a „funkcionáriusnő” kijavítja az igazgatót, hogy bizottsága nem *országos*, hanem *nemzeti*. Most sem fölösleges érveket sorakoztatni a közösségi identitás szükségszerű megléte mellett olyanok számára, akik csak magyarodást, demagógiát látnak a hazafiságban. Nem fölösleges kibontani a fogalmainkat, történelmi ismereteinket az előítéletek és hamisítások rétege alól. Legfeljebb a védekező pozíció, az írásaim aggodalmas hangvétele vált a megírásuk idejének érzelmi dokumentumává.

Vizsgáztatom eszméimet, az írások egyik-másik alap gondolatát. Riadtan szembesülök olcsó, banális változatokkal a mai közéletben, és azzal is,

hogy kik forgatják őket politikai fegyverként csip-csup személyes ügyekben. Igen, az igazságok legnagyobb kórsága a használatba vétel, az, ha kirakatba kerülnek, de hátul a műhelyben számító, élősködő percmemberkék lebzselnek, akiknek, ha a szükség úgy hozza, nem lesz gond átigazolni másféle igazságok zászlaja alá, de az én eszméimet immár súlyosan, talán végérvényesen lepusztították, kompromittálták. No persze, a társadalmi ideákkal mindig ez történik, csak hogy ez soha nem vigasztalja azt, akivel éppen történik. Rossz látnom az álszent haszonlesőket s az őszintén bosszúsomjas honfiakat is. Felélik az erkölcsi tótkénket, a hitelünket, amelyet szinte egy élet hosszán át gyűjtögetünk csöndes áldozatokkal, következetes hűséggel.

De hát kompromittálhatja-e az igazságunkat, ha az valóban áldozatosan megélt, megszolgált igazságunk volt, a „felhasználók”, a „kihasználók” bármekkora serege vagy a gyakorlatba való átültetés során szükségképpen keletkező kisebb-nagyobb torzulás? Éppen a veszély indokolja, hogy józan szigorúsággal tegyem mérlegre, de meg is védjem őket. A pánik, amely mind félresöpprésük, mind föllélésük láttán fog el, a gyötirelem, amelyet fiatal

családtagjaim elutasító szellemi magatartása vált ki belőlem, azt mutatta meg, hogy bár soha nem gondoltam rá, valamiféle szublimált formában igenis hittem a lélek halhatatlanságában. Legalábbis olyasféle túlélésben hittem, amit a hívők a lélek halhatatlanságának neveznek. Talán éppen a bennem lévőhöz hasonló riadalom generálta a vallásokban a túlvilág reményét: testem elenyészik, elvégzett munkám, nevem feledésbe merül, de az, ami egész életemet áthatotta: a szellemi-erkölcsi bázis, megmarad. A szavak elhalnak, de igazságuk érvénye tovább él.

Kifosztottnak is érzem magam, meg húzza is vállamat a nehéz zsák, amivel életem ezen állomására érkeztem. No nem a tizenkét év alatt felgyűlt írásokat érzem olyannyira súlyosnak, hanem hetvenhét év élettapasztalatát. Mindazt, amit a világról tudok, amely nemzedéki és szemléleti különbségeink ellenére mégiscsak közös világunk. Csak azt nem tudom még, hogy érkezés-e ez, hoztam-e valamit, vagy indulnom kell a pakkal együtt... Hová is? Mindenesetre tovább.

2018. június

SZIGETHY GÁBOR

Lapszemle XIII.



SZIGETHY GÁBOR (1942) Budapest

Megkésett kiegészítés a *Magyar Értelmező Szótár* nem létező „szovjet megszállás” szócikkéhez.

Színház és Mozi 1949. november 4., a címlapon Konstancija Rojek, a jubiláló moszkvai Kis Színház neves művésznője.

Vezércikk: *A legnagyobb ünnep*. Természetesen hazánkban 1949-ben a *legnagyobb ünnep* nem magyar ünnep: „Közeledik a legnagyobb ünnep napja, a földkerekség minden dolgozójának ünnepe, a Nagy Októberi Szocialista Forradalom harminckettedik évfordulója.” A képen Lenin elvtárs látható, deszkából ácsolt emelvényen égre tárt karokkal szónokol. „A Szocialista Forradalom győzelmével nemcsak a cári birodalom területén, Oroszország népeinek történetében, hanem az *egész emberiség történetében új korszak köszöntött be.*”

1949. november 4-én már *új korszak* van hazánkban: kommunistákat is akasztanak a kommunisták, nemcsak becsületes embereket.

A következő írás: *Film Leninről*. Az újságíró – *ui. –* elmeséli a film tartalmát – *Lenin élt, Lenin él, Lenin élni fog* –, az egyik képen közelről látjuk a lelkesen agitáló bolsevik vezért, a másikon Sztálin és Kalinyin között ül, mindhárman gondterhelten bámulnak a fotómasinába.

A következő oldalon két kép: *A magyar színházak ünneplik a 125 éves Moszkvai Akadémiai Kisszínházat*. Felső kép: a budapesti Nemzeti Színház színpadán két sorban ülnek az elnökség tagjai, a magyar színházművészet jelesei. Középen áll Gobbi Hilda, aki Major Tamás ünnepi méltatását olvassa fel. Az elnökség feje fölött két hatalmas portré: Sztálin és Lenin, s egy nagybetűs felirat, amelynek csak a második fele olvasható: „...az egyetemes proletár munka részévé kell válnia”. Örök titok: minek kell gazdagítania az elkövetkező években az *egyetemes proletár munkát*. (Vajon mi lehet az?) A szemközti oldalon rövid beszámoló: „A diósgyőriek